

In den 1950er und bis weit in die 1960er Jahre hinein war es schwierig, Lehrer für die freien Stellen in den nordschleswigschen Schulen zu finden. Oft gab es nur einen oder einige wenige Bewerber und nicht selten mussten die Stellen mehrfach ausgeschrieben werden – in manchen Fällen ganze 15 bis 18 Mal. Die meisten Bewerber gab es für die neuen Zentralschulen, am wenigsten für die kleinen Schulen, wo die Wohnbedingungen und die sanitären Anlagen schlecht waren. Bei der Besetzung von Lehrerstellen sollten die örtlichen Schulbehörden drei Kandidaten vorschlagen, unter denen die Amtsschuldirektion wählen sollte. Oft konnte aber diese vorgeschriebene Praxis nicht durchgeführt werden, weil es keine drei geeigneten Kandidaten mit bestandenem Lehrerexamen gab.

In mehreren Fällen musste man die Fachverteilung ändern oder bessere Wohnungen anbieten, um Bewerber anzuziehen. Manchmal musste man auch Kandidaten einstellen, die nicht vollauf qualifiziert waren, z.B. stellte man Bewerber ein, die nicht singen konnten, wenn dafür der Ehepartner den Gesangsunterricht übernahm. Es wurden auch Vorschullehrerinnen in Lehrerinnenstellungen eingesetzt oder Bewerber mit einem anderen Lehrerexamen (aus Elbæk oder Ollerup) eingestellt.

Doch trotz dieser Notlösungen mussten viele Lehrerstellen mit Vikaren besetzt werden. Von 1947 bis 1970 wurden Seminarschüler mitten in ihrer Ausbildung in die Praxis geschickt. Anfangs nur einen Monat, später wurde diese Vikariatszeit auf bis zu ein halbes Jahr verlängert.

In dem Aufsatz wird von mehreren dieser Seminarschüler berichtet, die an nordschleswigschen Schulen als Vikare gearbeitet haben. Insgesamt gesehen erteilten sie guten Unterricht, obwohl sie bei ihren ersten eigenständigen Unterrichtsstunden eine Reihe von Problemen lösen mussten. Zusätzlich wurden in den nordschleswigschen Schulen auch etliche mehr oder weniger unqualifizierte Vikare (Gymnasiasten, Pfarrersfrauen oder Lehrerfrauen) eingesetzt.

Dank der Hilfe der Seminarschüler und anderer Vikare konnte der Unterricht in den nordschleswigschen Schulen von 1945 bis 1970 durchgeführt werden. Allerdings erhielten etliche Schüler in diesem Zeitraum aufgrund des Lehrermangels einen unzusammenhängenden Schulverlauf mit wechselnden Vikaren.

Dieser Aufsatz ist der dritte Teil eines Projektes, in dem sich der Verfasser mit dem Lehrermangel beschäftigt. Die beiden ersten Aufsätze, die sich mit dem Lehrermangel auf nationaler Ebene beschäftigen, sind in Uddannelseshistorie 2017 und in Personalthistorisk Tidsskrift 2018 veröffentlicht worden.

Karl Otto Meyer

– at leve så dansk så stærkt, at det smitter

AF MOGENS ROSTGAARD NISSEN

Karl Otto Meyer var den politiske leder for det danske mindretal i Sydslesvig gennem fire årtier.¹ Han havde nogle meget stærke holdninger til mange forskellige emner, hvilket blandt andet kom til udtryk i de mange lederartikler, han skrev, mens han var chefredaktør på Flensborg Avis. I denne artikel undersøges det på grundlag af hans avisledere, hvilke holdninger og hvilket grundsyn han forfægtede omkring den sydslesvigske danskhed og det danske mindretal.

Indledning

Karl Otto Meyer blev født i en forstad til Flensborg i 1928 og døde i Skovlund, ligeledes i Sydslesvig, i 2016. I de mellemliggende år nåede han at blive en kendt skikkelse, ikke bare i Sydslesvig, men også i Danmark, idet han fra 1971 til 1996 var en markant repræsentant for det danske mindretal og friserne i den slesvig-holstenske landdag. Han var desuden formand for mindretallets parti, SSW, i årene 1960-1975, og dertil kom posten som chef og ansvarshavende redaktør for Flensborg Avis fra 1963 til 1985, de sidste to år dog alene med ansvar for lederartiklerne.

Karl Otto Meyer tilhørte en generation og en gruppe inden for det danske mindretal, der havde fået en meget dansk opdragelse under opvæksten i det nazistiske Tyskland. Han havde gået på Duborg-Skolen; været dansk spejder; dyrket sport i en dansk idrætsklub; gået til dansk gudstjeneste med mere, og siden han var helt lille, havde han været feriebarnd i Danmark. Disse ophold fik stor betydning for ham, for her kunne han tænke og tale frit. For Meyer var danskheden således tæt forbundet med demokrati og frihed og med tolerance og åbenhed, og det var vigtigt for ham, at det danske mindretal holdt fast i disse danske kerneværdier. Nye og gamle medlemmer skulle indpodes det danske demokrati- og frihedssyn som en særlig national styrke, der samtidig adskilte mindretallet fra det tyske flertal. Demokrati og tolerance måtte imidlertid ikke forveksles med veghed, og Meyer var ikke bleg for at benytte sin position som chefredaktør og landdagsmand til at forfægte sine ofte markante synspunkter omkring det at være dansk og de for-

Da Karl Otto Meyer (til venstre) overtog posten som chefredaktør for Flensborg Avis den 1. november 1963, blev han hilst velkommen af sin forgænger, Jakob Kronika. Billedkilde: ADCB B5499, fotograf: Uwe Taubert, Flensborg Avis.

pligtelser, der fulgte med. Ofte var han også ude med riven i forhold til de organisatoriske forhold inden for mindretallet.

Denne artikel fokuserer på fire hovedpunkter i lederartiklerne: det danske mindretal – sprog og sindelag – samarbejdet mellem de sydslesvigske foreninger – forholdet til flertalsbefolkningen. Den er især baseret på de mange ledere, han skrev om mindretallet i Flensborg Avis fra november 1963 til oktober 1985. I den periode udgav avisen mere end 6.500 ledere, og han skrev stort set alle de artikler, der havde med mindretallets indre forhold at gøre. Det var mere end hver tiende lederartikel, som drejede sig om dette emne, mens en næsten lige så stor del drejede sig om grænselandet i bredere forstand. De to emner udgjorde altså mere end hver femte lederartikel i Flensborg Avis i de år, hvor han havde ansvaret.

I hans private arkiv i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig er lederartiklerne gemt i 15 arkivkasser.² Her er det markeret, hvilke af lederne han selv skrev, og det er alene disse lederartikler, der er benyttet i denne artikel.

Meyers og Flensborg Avis' lederartikler er tidligere stort set uudforskede. Ganske vist udgav avisen i forbindelse med hans 60 års fødselsdag i 1988 en bog med 68 af hans lederartikler, men ud over et kort forord er der tale om en ren kildeudgivelse.³ I sine erindringer skrev han naturligvis en del om sit arbejde på Flensborg Avis, men næsten udelukkende om organisatoriske og økonomiske forhold, mens lederartiklerne ikke var ret meget omtalt.⁴

Avislederne om det danske mindretal

Mindretallet og grænselandet er som nævnt emner, som Flensborg Avis behandlede i mange lederartikler i perioden 1963-1985.⁵ Omkring en femtedel af alle lederartiklerne vedrørte disse emner. Mere end hver tiende artikel omhandlede forskellige forhold vedrørende det danske – og i langt mindre grad det nationalt frisiske – mindretal, og i løbet af årene var der en tydelig stigning i andelen af artikler om dette emne. I 1960'erne var det knap hver tiende artikel, der drejede sig om mindretallet, mens det i 1980'erne var mere end hver ottende. Det antyder et stigende behov for at forholde sig til, hvad mindretallet var, og hvilke krav der måtte stilles til dem, der tilhørte det.

Han udtrykte sin egen holdning i en artikel i 1974 under titlen; "Hvornår kan man betragte et menneske som hørende til den danske

befolkningsdel i Sydslesvig?"⁶ Mens det for de fleste rigsdanskere var et irrelevant spørgsmål, fordi de helt naturligt "var en del af det danske folk", så var det en anden sag i Sydslesvig. Her blev spørgsmålet ofte debatteret inden for mindretallet. Nogle mente, at man skulle have "en fælles stor organisation, og hvis man var medlem af den, så hørte man til den danske befolkningsdel i Sydslesvig." Det var Meyer uenig i, for der var også andre veje ind i mindretallet. For ham var det således "en selvfølge, at folk, der slutter sig til SSF [Sydslesvigsk Forening], sender deres børn i dansk skole, er medlem af en af SdU's foreninger [Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger] eller er tilknyttet en dansk menighed, tilhører den danske befolkningsdel."

Mange andre mente, at det var alt for lidt til at kunne kalde sig dansk-sindet sydslesviger, for deltagelsen i de pågældende aktiviteter kunne alene skyldes, at man ville udnytte mindretallets gode børnehaver, skoler og sportsfaciliteter.⁷ Men sådan så Meyer ikke på det. Han forventede, at nye medlemmer i de danske foreninger såvel som forældrene til børn i de danske institutioner fik forelagt foreningernes formålspapirer, hvori det netop blev understreget, at når "man vil fremme dansk kultur eller drive dansk pædagogisk virksomhed i Sydslesvig o.s.v., så har de, der melder sig, klart tilkendegivet, at de ønsker at tilhøre den danske befolkningsdel."

Meyer var altså en klar tilhænger af det liberale princip i København-Bonn erklæringerne; "Minderheit ist, wer will". Som beskrevet senere advokerede han for, at mindretallet skulle være åbent for nye medlemmer, da man ellers risikerede at ende som en lukket sekt, men der skulle samtidigt stilles krav til, at alle tilegnede sig dansk sprog og dansk sindelag. Han frygtede ikke, "at vi mister vor identitet", men man skulle acceptere, at "i et grænseland vil der altid være mennesker, der "er på vej". Mange er "på vej" til at finde deres danske identitet. De går måske endnu ikke den danske vej konsekvent i alle livets forhold, men disse mennesker hører os til og kommer til os."⁸

Et særligt dansk emne, han skrev om hvert år, var de danske årsmøder. I 1967 stillede han skarpt på, hvor taknemmelig man skulle være for, at der i grænselandet kunne afholdes årsmøder og andre stævner, for det var et eksempel på, "hvordan forskellige nationaliteter, kulturer og opfattelser fredeligt kan leve ved siden af hinanden."⁹ Den tyske flertalsbefolkning regnede efterhånden årsmøderne for at være en sydslesvigsk tradition og noget naturligt. Senere i artiklen understregede han betydningen af, at "kontakten mellem grænselandet og Danmark

uddybes mere og mere", og at "det store fællesskab virkelig kommer til at leve på kulturenes mangfoldighed og rigdom med demokratiets frihedsideal som fast grundlag." Årsmøderne var den årlige begivenhed, hvor sydslesvigerne mødtes, og hvor "landsmænd nord og syd for Skelbækken mødes og udveksler hilsner og tanker." Han sluttede artiklen effektivt med at påpege:

"Gennem mødet med landsmænd, gennem taler, fællessang, kunstnerisk optræden, gymnastikopvisning og meget mere har vi alle igen fornemmet fællesskabets styrke og sammenhold og dansk folkeligheds rummelighed."¹⁰

I årsmødeartiklen lagde han altså meget vægt på sammenhold og fællesskab som noget vigtigt og kendetegnende for mindretallets danskhed, men blot to år senere var årsmøderne kommet under kritik.¹¹ Han skrev derom, at "der i vort dansk-sydslesvigske samfund er problemer, hvis løsning man ser forskelligt på." Næstformanden for Sydslesvigsk Forening, Franz Wingender, og formanden for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, Wilhelm Klüwer, havde nemlig begge kritiseret årsmødearrangementerne for at være for "militæriske" og "gammeldags". Meyer mente, at det kun var naturligt, at der inden for mindretallet var forskellige holdninger, og han lagde op til større debat, hvor man skulle arbejde hen imod "at give medlemmerne øget medindflydelsesret og medtaleret."

Selv påpegede han dog som noget glædeligt, at der havde været mange unge til årsmødet.¹² Det var et bevis på, at mindretallet ikke stod i stampe. Det var en vigtig kommentar, der var rettet mod nogle medlemmer af Flensborg Ungdomsforening, der havde aktioneret under årsmøderne, som de fandt gammeldags og uden appel til ungdommen. Meyer var både kritisk og uforstående over for, hvad disse unge ville opnå med deres aktioner, og derfor ville han gøre det tydeligt, at der var langt flere unge, som deltog i årsmøderne, end der var unge, som demonstrerede imod dem.

Et par år senere stillede en gruppe aktivisteriske unge krav om øget debat og større indflydelse,¹³ og denne gang besvarede Meyer utilfredsheden med et forsøg på at omfavne de unge til døds. Han fandt det glimrende, at der i forbindelse med årsmøderne blev afholdt debatarangementer, men det skulle ikke kun være denne ene gang om året, der blev debatteret. Mange sydslesvigske foreninger ville med kyshånd

Karl Otto Meyer som fanebærer i et årsmødeoptog 1970-80. På billedet er han ledsaget af sin hustru, Marie. Billedkilde: ADCB B4315, fotograf ukendt.

tage imod de unges krav om mere debat, og de ville gerne gennemføre debataftner med "de unge aktivistgrupper som medindbydere." Han lagde op til, at den fornyede debat skulle ske inden for de etablerede organisatoriske rammer, og på den måde ville han gelejde de uregerlige unge ind i mindretallets traditionelle foreninger.

Skal man tro på Meyers vurdering i lederartiklerne op gennem 1970'erne, så fortsatte årsmøderne imidlertid deres vante gang. Der skete ikke nye revolutionerende ting, og det fandt han godt. Han påpegede flere gange, at der til årsmøderne havde været mange mennesker og gode debatter, og han understregede betydningen af fællesskabet mellem det danske mindretal og den danske befolkning. Et eksempel var årsmøderne i 1980, der havde været det, "de altid har været, et udtryk for fællesskabet og sammenholdet, et udtryk for, at vi vil værne om vore sprog, vore kulturer, vort friheds- og samfundssyn." Ved den lejlighed gav han eksplicit udtryk for, at han tænkte på både det danske og det frisiske mindretal.¹⁴ Det kunne ellers i andre ledere om årsmøderne og mindretallet være svært at finde det frisiske mindretal, der ofte blev omtalt som "vore venner de nationale frisere".

Sprog og sindelag

Karl Otto Meyer skrev også talrige ledere om mindretallets sprog, sindelag og identitet, og han bidrog gennem alle årene til sprog- og identitetsdebatten i Sydslesvig. Det er en debat, der har stået på siden de første år efter krigens afslutning, og som stadig regelmæssigt kører i Flensborg Avis og inden for mindretallet generelt.

Debatten indeholder mange facetter, men det er vigtigt at gøre sig klart, at der ikke er nogen entydig sammenhæng mellem sprog og national identitet. En meget stor del af mindretallet har tysk eller plattysk som hjemmesprog, men de føler sig ikke nødvendigvis mindre dansk-sindede af den grund. Sådan var det i 1920, og sådan er det fortsat. Debatten går på, hvilken betydning det danske sprog har for den sydslesvigske selvopfattelse, og hvilke krav der skal stilles til det enkelte menneskes sprogkunderskaber og vilje til at blive en del af mindretallets fællesskab. I direkte forlængelse heraf debatteres, hvilke krav de danske foreninger i Sydslesvig skal stille til deres medlemmer i forhold til tilegnelse af dansk sprog, kultur og sindelag. Det er altså denne vanskelige debat, Meyer kom med sit tungtvejende bidrag til.

Han tog fat på problemstillingen i 1967.¹⁵ Baggrunden var en artikel i Politiken, hvor det blev beskrevet, at et ungdomshold fra Sydslesvig ikke længere var inviteret med til et fodboldstævne i Danmark, selv om holdet gennem 25 år havde været en fast deltager. Grunden var, at "det kneb for de unge sydslesvigere at tale dansk", og det var derfor ikke længere muligt at få dem med i fodboldfællesskabet med de danske ungdomsspillere. Historien viste sig hurtigt at være en and, idet Dansk Boldspilunion havde andre grunde til at undlade at indbyde de sydslesvigske fodbold drenge, men alene tanken om de dårlige danskunderskaber fik Meyer til at tage sagen op. Han syntes naturligvis, at det var noget skidt, at drengene måtte blive hjemme, men det var ikke det værste. Hovedproblemet var, at der åbenbart blandt mange i Danmark var en opfattelse af, at sydslesvigernes danskunderskaber var så dårlige, at de ikke kunne deltage i et meningsfyldt fællesskab med rigsdanskerne. Det var jo naturligt, at der i sportsklubberne mødtes sportsinteresserede unge, men det måtte ikke være tilstrækkeligt, at medlemmerne var dygtige sportsfolk. For "disse medlemmer bør også være engageret i det danske eller være på vej ind i det danske. Sproget, tonen og ånden må være dansk."

Ifølge Meyer skulle mindretallet naturligvis have åbne døre og vinduer, og man måtte ikke lukke sig inde i sig selv. Men når der blev

sendt sportshold til Danmark, så repræsenterede de sportsligt og folkeligt Sydslesvigs danskhed, og hvis værtsfolkene havde fået indtryk af, "at vore unge eller en del af dem ikke magtede det danske sprog, så er det galt."¹⁶ Derfor var det aldeles nødvendigt, at der blev gjort en stærk indsats for at gøre det klart for medlemmerne af de danske foreninger i Sydslesvig, at de ikke alene var en del af et interessefællesskab – de var også en del af det danske folkefællesskab.

I en anden kort lederartikel drøftede han spørgsmålet: "Hvor mange er I?"¹⁷ Baggrunden for kronikken var, at en rådmand og landdagsmand fra det tyske parti, CDU, havde beskæftiget sig med det samme spørgsmål. Meyer forholdt sig principielt til, hvorfor det var umuligt at besvare det enkle spørgsmål, for hvordan skulle man måle det? Man kunne sagtens tælle antallet af stemmer på SSW, opgøre foreningernes medlemstal eller lægge skolernes elevtal til grund, men "man kender ikke meget til grænselandets vilkår, hvis man tror, at vor befolkningsdel lader sig afgrænse af sådanne talmæssige opgørelser." Sagen drejede sig konkret om CDU'erenes ønske om at begrænse optaget af børn i de danske børnehaver i Flensborg, og hertil var Meyers svar meget principielt. "Vi har stor forståelse for, at forældre, der endnu ikke har dansk som hjemmesprog, ønsker, at deres børn skal i en dansk børnehave, inden de indskrives i en dansk skole."¹⁸ Derfor var det også farligt, hvis tyske myndigheder ville begrænse optaget af børn i danske børnehaver, fordi det for mange familier var det første skridt ind i det danske mindretal. Ved at sende børnene i dansk børnehave eller skole, fik også forældrene kendskab til dansk sprog og sindelag og dets tætte sammenhang med dansk demokrati og tolerance.

Han gav samtidigt udtryk for nogle meget principielle holdninger. Man kunne ikke blot ligestille mindretallet med stemmerne på SSW; medlemstallet i SSF eller elevtallet i skolerne. Man måtte tage højde for, at der var mange andre, der regnede sig som dansksindede, selv om de ikke nødvendigvis var en del af det organiserede mindretal. Og endelig måtte man gøre sig klart, at mindretallet var en dynamisk størrelse, hvor der til stadighed kom nye til, mens andre faldt fra. Den holdning faldt i god tråd med ånden i København-Bonn erklæringerne fra 1955, hvorefter det enkelte menneske selv afgør, om han eller hun vil være en del af mindretallet.

I 1971 holdt Svend Johannsen en tale i forbindelse med, at han gik på pension som dansk skoleleder i Slesvig by. Heri så han meget pessimistisk på mindretallets aktuelle status og dets fremtid. I talen gjorde han

det klart, at der måtte sættes massivt ind på at forbedre mindretallets danskkundskaber, ligesom han var meget kritisk over for, at der kom så mange elever med tysk baggrund ind på de danske skoler. Han udtalte blandt andet, at han hellere ville have en skole med ti dansktalende elever end en skole med 30 elever, hvor 20 tysktalende elever slugte de ti dansktalende. Dette synspunkt tog Meyer kraftigt til genmæle over for i en lederartikel nogle dage senere, idet én af konsekvenserne af Johannsens krav kunne blive, "at vi om 50 år ikke længere har en dansk folkedel i Sydslesvig." Man skulle nok stille krav til elevernes sprogkundskaber, men man skulle ikke stille så hårde krav, at man ikke havde nogen chance for at nå målet.¹⁹ Meyer anlagde således en mere pragmatisk linje. Man måtte tage afsæt i de faktiske realiteter i Sydslesvig, hvor "sproget og sindelaget ikke umiddelbart følges ad", men målet måtte være, "at vi får dansk hjemmesprog overalt der, hvor familiemedlemmerne kan tale dansk." Samtidig måtte man være åben for, at "der stadig kan komme familier, der ikke har kendskab til det danske sprog, men ønsker at sende deres børn i dansk skole. Vi skal tage imod dem og prøve at føre dem ind i det danske."²⁰ Denne lederartikel er interessant, fordi fronterne var kørt hårdt op mod hinanden. På den ene side stod en meget klar opfattelse af, at det er bedre med et lille, dansktalende mindretal, end et numerisk stort mindretal, som havde det svært med dansk sprog og sindelag. På den anden side sås en liberal holdning til, at mindretallet altid skulle være åbent over for nye medlemmer med tysk baggrund, men ud fra den klare forudsætning, at de nye skulle tilegne sig dansk sprog og sindelag.

Debatten kørte videre i Flensborg Avis i de næste måneder, hvor mange var enige i Johannsens syn på sprogets betydning inden for mindretallet. Derfor tog Meyer emnet op i en ny leder et par måneder senere.²¹ Han havde ikke skiftet mening, men forsøgte at forklare og uddybe sine holdninger. Han konstaterede, at det var bekymrende, at dansk fortsat var vigende som hjemmesprog, men "samtidig må vi også med en vis tilfredshed konstatere, at kendskabet til dansk sprog er stigende." Det var jo netop forudsætningen for, at andelen med dansk hjemmesprog igen ville stige, for det var kun, når hele familien kunne tale dansk, at hjemmesproget også blev det. I Danmark måtte man samtidig forstå, at "når omgivelserne taler tysk, er det meget svært at få dansk indført som omgangs- og hjemmesprog."

Meyer mente ikke, at der var grund til de pessimistiske toner, som Johannsen og andre var kommet med. I takt med, at flere mennesker

lærte dansk, ville omgangs- og hjemmesproget også gradvis blive mere dansk. Men "det, der er blevet forsømt i århundreder, kan ikke rettes op på 25 år."²² Selv om fronterne var trukket hårdt op i efteråret 1971, er det værd at bemærke, at også Meyer mente, at det var vigtigt at få udbredt det danske sprog i Sydslesvig, idet dansk sprog og sindelag var tæt forbundet.

Da Svend Johannsen (1903-1978) trådte tilbage som distriktsskoleinspektør, kunne han se tilbage på et engageret liv i dansk tjeneste. Han var en generation ældre end Karl Otto Meyer og havde allerede som dreng været med til at stifte det danske spejderkorps i Flensborg, som også Meyer siden fik glæde af. Ifølge generalsekretæren i SSF havde Johannsen alle dage været "en stridsmand for det danske sprog",⁵⁹ og i hans "sydslesvigske testamente", som han kaldte sin tale, udtrykte han da også bekymring over det danske sprogs fremtid i Sydslesvig og krævede en aktiv sprogpolitik.⁶⁰ Faktisk ændrede SSF efterfølgende sin formålsparagraf til også at omfatte det danske sprogs fremme.⁶¹ Praksis forblev dog præget af pragmatikerne. Billedkilde: ADCB B12531 (udsnit), fotograf ukendt.

Lidt senere på året problematiserede han selv forholdene inden for det danske mindretal.²³ Han beskrev en meget almindelig situation, hvor den ene ægtefælle havde gået i dansk skole og tilhørte det danske mindretal, mens den anden ægtefælle havde en tysk baggrund. Det var et emne, der var blevet debatteret i Flensborg Avis i nogen tid, og derfor tog han spørgsmålet op. I disse blandede familier var det ingen given sag, om børnene kom i den tyske eller den danske skole. Også her gav han udtryk for en pragmatisk holdning, som tog afsæt i at "tolerance er vort første bud." Ægtefællerne var ligeberettigede, og det var alene dem, der kunne bestemme, hvor børnene skulle gå i skole. Det gjaldt også, selv om den ene forælder arbejdede ved en sydslesvigsk institution, idet det fortsat måtte være tilladt for forældrene at sende deres børn i tysk skole. Sådant måtte det være, men som han afsluttede artiklen med at notere; "Vi er tilbøjelige til at juble, når afgørelser bliver truffet til fordel for os."

I sin artikel "Sprog og sindelag" gik han ind i en polemik med *Der Nordschleswiger*, avisen for det tyske mindretal i Danmark, der havde behandlet dette emne i en leder.²⁴ Det er én af mange artikler, hvor han polemiserede mod avisen og det tyske mindretal generelt, men her var han enig i nogle centrale punkter med hensyn til forholdet mellem sprog og identitet. Han var enig i, at sprog og identitet i grænselandet ikke altid dækkede hinanden, men at "sproget på lang sigt må følge den nationale bekendelse." Derfor var det vigtigt at styrke det danske sprog i Sydslesvig.

Han skrev en ny vigtig artikel om sprogets centrale betydning i marts 1977.²⁵ Gennem et stykke tid havde der været en læserbrevsdebat om emnet, og på typisk vis hilste han debatten velkommen, for "så længe diskussionen står på, vil spørgsmålet ikke gå i glemmebogen." Hans hovedsyn var det samme som tidligere, idet "det danske sprog har sin absolutte placering i vort arbejde. Vi er danske, og til denne danskhed hører også det danske sprog." Men han lagde megen vægt på at understrege, at mindretallet skulle være åbent for nye medlemmer, og han sluttede artiklen effektivt ved at konstatere; "vi må ikke gøre os selv til en lukket sekt, der udelukker, at nye kredse kan komme til os."

Han anklagede dermed mindretallets "høge" for at ville omdanne mindretallet til en aflukket kreds. Det ville føre til stadigt færre medlemmer, og til sidst ville mindretallet dø ud. Der forsvandt konstant sydslesvigere til Danmark eller sydpå, og "derfor må vi have nye ind i vore rækker, hvis vi skal holde stillingen."²⁶ Ikke alle de nye beherskede

det danske sprog fra starten, og derfor var det både nødvendigt og naturligt, at der også blev talt tysk i mindretallets foreninger. Det måtte blot ikke tage overhånd, og der måtte aldrig være tvivl om, at dansk var hovedsproget. Med artiklen bevægede han sig noget væk fra det klassiske fokus på det danske sprogs betydning og åbnede i stedet for en debat om mindretallets åbenhed eller lukkethed.

Der blev skrevet flere lederartikler om betydningen af det danske sprog for den nationale bevidsthed, ligesom der blev skrevet talrige læserbreve om emnet, men det var først i marts 1980, at han tog et nyt stort opgør.²⁷ Han gik i rette med en udtalelse på et forældremøde på en dansk skole i Flensborg, hvor det blev sagt, at "der bliver taget for mange børn af rent tyske hjem uden tilknytning til det danske." Det faldt ham stærkt for brystet, for formuleringen "rent tyske hjem" var både forkert og fornærmende over for en stor del af mindretallet. Når en forælder først havde skrevet under på Skoleforeningens formålsparagraffer, "så hører dette menneske og hans nærmeste familie til vor befolkningsdel." Han erkendte samtidigt, at der selvfølgelig også fandtes familier og enkeltpersoner, som bekendte sig til mindretallet uden at have nogen kontakt til de dansksindede foreninger. Det var ikke anderledes end i Danmark, for "der findes mange borgere i vort moderland, som ikke deltager i noget som helst kulturelt eller folkeligt arbejde." Han beklagede, at der også i Sydslesvig fandtes den slags passive familier, men man måtte aldrig stemple dem som "rent tyske hjem".

Meyer berørte igen de sprogproblemer, der var i Sydslesvig – "de skal blot ikke gøres til mere, end de er."²⁸ Han henviste til mindretallets historie, hvor der i 1920-45 "havde været adskillige familier, der endda deltog meget aktivt i det danske, men som stadig havde tysk som hjemmesprog." Derfor spurgte han retorisk; "Hvorfor vil vi så i dag hals over hoved forlange mere, end vi gjorde før?" Det bar meget præg af, at han var ved at være træt af sprogdebatten, som efter hans mening var urimelig og forfejlet. Han satte trumf på ved at konstatere, at han kendte mange, der bekendte sig til mindretallet, men ikke "er dybt forankrede i dansk sprog og dansk kultur."²⁹ Alligevel havde de taget den fulde konsekvens; "børn i dansk skole, dansk dåb og konfirmation, abonnement på Flensborg Avis, SSW-vælger." Han kendte andre, der var tæt forbundet med dansk kultur, men "lader sig betjene af den slesvig-holstenske landskirke, har børn i tysk skole eller stemmer på et andet parti end SSW, og som ikke vil holde Flensborg Avis." Dermed fulgte han op på den debat, han havde startet tidligere om mindretal-

lets åbenhed eller lukkethed. Budskabet var, at det var farligt at dele mindretallet op i danske og tyske hjem, fordi det var en misvisende måde at gøre tingene op på. Der var mange inden for mindretallet med tysk baggrund, som engagerede sig stærkt i alle dele af mindretalsarbejdet, mens der var andre med en traditionel dansk baggrund, som var helt passive.

Sammenfattende kan man sige, at Meyer meget aktivt gik ind i debatten om dansk sprog og dansk sindelag i den periode, hvor han var chefredaktør. Han var kritisk over for, at der var så få familier, der havde dansk som omgangs- og hjemmesprog, fordi han mente, at der var en direkte sammenhæng mellem sprog og national identitet. Men han forklarede og forsvarede samtidigt, at det var tilfældet. I de første år forventede han, at sprogproblemet ville løse sig selv i takt med, at flere og flere beherskede det danske sprog. Det ville efter hans mening automatisk føre til, at flere hjem ville bruge dansk som hjemmesprog. Sådan gik det imidlertid ikke, og det var da heller ikke et argument, han fortsatte med at bruge. Selv om sproget lå ham meget på sinde, så var han også kritisk over for, at der blev stillet alt for rigide sprogkrav. Han frygtede, at det ville gøre mindretallet til en lukket kreds, hvorved mindretallet på sigt ville uddø. Derfor argumenterede han for et åbent mindretal og så med glæde på, at der kom mange nye mennesker til.

Netop dét var budskabet i den sidste lederartikel, som han skrev om det danske sprog i Sydslesvig.³⁰ Ja, sproget var vigtigt, og børnehaverne, skolerne, sportsforeningerne, SSF og SSW, Flensborg Avis og alle andre danske institutioner skulle holde fast i det danske sprog, men det var vigtigere med folkelige danske foreninger, for "vi har så sandelig ikke brug for sprogfanatisme." Det var kun naturligt, at "vi til tider må anvende det tyske sprog. Det behøver vi ikke frygte." Det var først galt, hvis "der indsniger sig sproglig ligestyldighed i vore rækker, når man mener, at det hele går hurtigere og nemmere, når der tales tysk." Derfor skulle sproget til stadighed være til diskussion.

Samarbejdet mellem foreningerne i Sydslesvig

Gennem årene skrev Meyer også en del lederartikler om samarbejdet og samarbejdsformerne mellem det danske mindretals foreninger. Lederspaltten gav ham en mulighed for at komme frem med sin holdning til det politiske samarbejde og de aftaler, der blev indgået, ligesom han kunne kritisere de andre foreninger, hvis han fandt det nødvendigt. Det

En satirisk bemærkning om Meyers dobbeltrolle.

Billedkilde: SSF's informationsblad, KONTAKT, 1976, nr. 9, s.12.

Han: „Jeg ser i Flensborg Avis, at chefredaktør Karl Otto Meyer i en leder hylder det gode initiativ, som vor landdagsmand K. O. Meyer har udvist ved at invitere danske politikere til et besøg i landdagen i Kiel.“

Hun: „Aviser plejer altid at være så kritiske, så det er da pænt, at chefredaktøren anerkender landdagsmandens initiativ i stedet for at kritisere det!“

blev imidlertid opfattet som problematisk af lederne af de øvrige organisationer, især inden for SSF, dels fordi Meyer på den måde havde særligt gode muligheder for at komme bredt ud med sine holdninger, dels fordi det kunne være svært at aflæse, om han udtrykte sin mening som SSW's formand, Flensborg Avis' chefredaktør eller som SSW's landdagsmand.

I starten af 1970'erne var man ved at komme på plads med en ny opbygning af mindretallets samarbejdsstruktur.³¹ Siden 1946 havde SSF's hovedstyrelse været det organ, hvor repræsentanter fra de forskellige foreninger mødtes og koordinerede samarbejdet. Det var der efterhånden stor utilfredshed med, og både internt i SSF og blandt de øvrige foreninger var der ønske om, at der skulle etableres et nyt organ, der strukturerede samarbejdet mellem foreningerne. Men der var stor uenighed om, hvorvidt det nye råd skulle være underlagt SSF eller have en uafhængig status, og om det skulle have beslutningskompetence eller alene være koordinerende. På et møde i SSF's hovedstyrelse den 8. februar 1971 blev det efter en afstemning besluttet, at det nye råd skulle være uafhængigt, og at det alene skulle være koordinerende.

Den nye måde at koordinere forenings samarbejdet på var blevet diskuteret gennem flere år, både internt i de enkelte foreninger og i SSF's hovedstyrelse med repræsentanterne fra foreningerne. Det var det, Meyer kommenterede i en artikel i juni 1971.³² Den blev skrevet umiddelbart efter, at årsmøderne var blevet afholdt, hvor mange havde talt for at forbedre samarbejdet mellem foreningerne. Han forstod ikke, at ingen af talerne havde henvist til den demokratiske beslutning, der var taget på mødet i februar. Han var i det hele taget træt af, at der ikke var sket noget efter dette møde, og at man ikke var kommet videre med at få etableret det nye råd. "Det kan ikke være rimeligt, at man vil sidde en sådan beslutning overhørig og fortsætte debatten, som om mødet på Jaruplund Højskole den 8. februar ikke har fundet sted," skrev han og fortsatte med at forklare, at "aktiviteten og engagementet bliver mindre blandt vore medlemmer", fordi de var trætte af endeløse diskussioner, der åbenbart ikke førte til noget.

I oktober 1971 blev Det Sydslesvigske Samråd imidlertid endeligt etableret som det koordinerende organ for alle sydslesvigske foreninger, og da det også var blevet formelt stiftet, skrev Meyer en meget positiv leder.³³ Han fremhævede, hvordan rådet drøftede fælles problemer og kom med henstillinger, men at det fortsat var de respektive foreninger, der havde ansvaret inden for deres egne områder. Derfor mente han, at "vi er kommet et godt skridt videre i vor landsdel."

Året efter fulgte han op med en vild idé, som han dog ikke selv var rigtig tilhænger af. Han overvejede, om det ville være muligt skabe et samråd, der var valgt direkte af sydslesvigerne.³⁴ For, som han skrev; "Det ville være ganske fortrinligt, om man kunne få et folkevalgt samråd. Spørgsmålet er kun hvordan?" I virkeligheden argumenterede han dog mest for, at et folkevalgt samråd ville have for store uheldige konsekvenser. Han beskæftigede sig ikke med muligheden for direkte valg til rådet, men alene med indirekte valg via de tilknyttede foreninger. Det skabte et åbenlyst problem med at afgøre, hvor mange demokratisk valgte repræsentanter de forskellige foreninger skulle have i samrådet. Skulle antallet af de respektive foreningers repræsentanter variere i takt med deres medlemstal, og hvordan skulle man kunne holde medlemstallet i SSF op mod antallet af forældre i skolerne eller stemme- og/eller medlemstallet i SSW?

Et folkevalgt samråd, der havde beslutningskompetence som et parlament, ville også medføre et andet problem.³⁵ Hvad nu, hvis et valgt medlem af samrådet også var medlem af et af de tyske partier, CDU el-

ler FDP? Så ville han eller hun jo samtidigt få indflydelse på SSW's politik. Eller hvis et samrådsmedlem havde sine børn i tysk skole, og han eller hun samtidig fik mulighed for at træffe beslutninger, der gjaldt for de danske skoler i Sydslesvig? Det ville være urimeligt. Meyer sluttede med at konkludere, at der var "god grund til at arbejde videre med sagen", men at det "stadigvæk er bedst sådan, at de, der har meldt sig ind i Sydslesvigsk Forening, Skoleforeningen eller en hvilken som helst anden forening, får ansvaret for denne forenings virke – og ikke for de andres."³⁶ I stedet anbefalede han, at medlemmerne af samrådet blev "valgt af de forskellige organisationers øverste myndighed." Det ville styrke den folkelige opbakning, og det var i øvrigt den model, man havde valgt i SSW i modsætning til SSF og Skoleforeningen.

Det er interessant, hvorfor han kom med denne noget løse idé, men der var i samtiden en del lignende planer om, hvordan man kunne skabe et folkevalgt samråd, der skulle fungere som en slags sydslesvigsk parlament. Han fandt det åbenbart nødvendigt at illustrere, hvor problematisk tankegangen var. Han havde da også under mødet i SSF's hovedstyrelse i februar 1971 – i sin egenskab af formand for SSW – stemt for, at der skulle oprettes et samråd, der var uafhængigt af SSF, og som alene havde koordinerende opgaver.³⁷

I november 1974 skrev han en ny og meget negativ leder om Samrådet.³⁸ Han mente, at det var ejendommeligt, at man bevarede Samrådet, blot fordi man ikke kunne blive enige om en anden form for samarbejde. Han beskrev rådet som en papirtiger, hvor man ikke kunne blive enig om ret meget, men "det kan ikke være anderledes, når mange organisationer og institutioner af særdeles forskellig størrelse, med forskellig arbejdsform og formål skal prøve at finde sammen til rådslagning." Efter den svada havde den forventede konklusion været, at Samrådet burde nedlægges, men sådan så han ikke på det. Det havde nemlig en selvstændig værdi, at repræsentanterne for de forskellige foreninger mødtes og orienterede hinanden og udvekslede erfaringer, for – som han underspillet konstaterede – "det kan ikke skade."³⁹ Han mente ikke, at der inden for en overskuelig fremtid ville ske en udvikling, hvor rådet fik andet end en rådgivende og koordinerende rolle, og det var han egentlig udmærket tilfreds med.

Meyer skrev også to artikler, hvor han kom med forslag, der bedst kan betegnes som kætterske.⁴⁰ I den første behandlede han budgetlægningen i de danske foreninger i Sydslesvig, og året efter fulgte han op med at problematisere størrelsen af de danske tilskud til mindretallet.

Artiklen "Ud af busken" var kontroversiel, fordi han problematiserede, at foreningerne i forbindelse med budgetlægningen blot kopierede det forrige års budget og opskrev tallene i takt med inflationen.⁴¹ Det kunne synes harmløst, men det var det ikke ifølge Meyer. Budgetterne skulle afspejle aktiviteterne, der foregik i de sydslesvigske foreninger, men han var "skræmt ved tanken om, at de traditionelle budgetposters parade kan være udtryk for manglende fornyelse. ... Tør man spørge, om der lyser tilstrækkelig konstruktivitet, perspektiv og effektivitet ud af de forskellige budgetter?"

Det var egentlig kun i forhold til de respektive foreningers budgetter, at han var kritisk, men det kræver ikke megen fantasi at overføre disse tanker på den samlede budgetlægning for alle de sydslesvigske foreninger. Kunne man forestille sig, at den kunne gøres anderledes, så man kunne sikre større fornyelse og øget effektivitet? Hvis man stiller det spørgsmål – og det var der utvivlsomt flere, der gjorde – så var lederen pludselig sprængfarlig. For det ville betyde, at de økonomiske tilskud fra Danmark skulle fordeles på en anden måde mellem foreningerne. Og det ville nødvendigvis skabe utilfredshed.

I den anden artikel var hovedbudskabet, at når der – som tilfældet var – var økonomisk krise i Danmark og derfor brug for sparsommelighed, så måtte det samme gælde for Sydslesvig.⁴² "Det er ingen hemmelighed, at en betydelig del af det danske arbejde syd for grænsen kun kan gennemføres i kraft af den danske stats støtte, en støtte som vi finder begrundet og rimelig, ja direkte selvfølgelig." Men det var naturligt, at de danske bevillinger til Sydslesvig blev beskåret lige så meget som besparelserne på de offentlige udgifter i Danmark. Det var "et tegn på den gensidige solidaritet, der præger og bør præge forholdet mellem det danske Sydslesvig og Danmark."

Ifølge Meyer måtte der altså også spares i Sydslesvig, ligesom sydslesvigerne måtte slutte mere op om det danske arbejde i landsdelen – både moralsk og økonomisk.⁴³ Desuden lagde han op til, at man kunne finde måder at spare og effektivisere på, og han foreslog "at vore organisationer i samarbejde prøver at tilrettelægge arbejdet, så der måske kan spares penge – uden at det går ud over arbejdet."

Det var en provokerende holdning. Alene det, at han kunne få sig selv til at foreslå, at de danske tilskud til Sydslesvig blev beskåret, var nye toner. Det var samtidigt noget, der kunne give panderynker hos lederne i de øvrige foreninger. At han ydermere foreslog, at man i fællesskab kunne finde frem til besparelser uden, at det ville gå ud over

det danske arbejde i Sydslesvig, lød måske nok fornuftigt i teorien, men i praksis ville det være vanskeligt at få til at fungere.

Som nævnt var Meyer mildt sagt kritisk over for de resultater, som Samrådet leverede i de første år, men han bakkede det op, fordi det var den bedste løsning på koordineringsproblemet blandt de sydslesvigske foreninger. Efterhånden mente han også, at det blev til andet og mere end blot et bovlamt forum for gamle mænd. Da den første formand for Samrådet, Wilhelm Klüwer, valgte at trække sig i november 1979, skrev Meyer en meget rosende artikel; både med hensyn til Samrådet og i forhold til den afgående formand. Han var træt af, at rådet altid blev kritiseret fra alle kanter for både at være udemokratisk og for at være ligegyldigt. "For Samrådet er ikke nogen selvbestaltet junta. Samrådet er ikke en øverste myndighed, der kan beslutte noget hen over hovedet på andre organisationer. Samrådet er et organ, der i et demokratisk samfund koordinerer, orienterer og sørger for, at de forskellige parter får talt ud med hinanden, således at vort arbejde kan fungere bedre, mere effektivt, og således at vi er sikre på, at midlerne bliver fornuftigt anvendt."⁴⁴

Året efter tog han ideen om en samling af de danske foreninger i Sydslesvig op til debat.⁴⁵ Det var en debat, der poppede op med jævne mellemrum, og som gik ud på, at SSF og SSW skulle slås sammen og blive til en fælles organisation. Der var igen forslag fremme om, at alle foreninger skulle samles med SSF som "tagorganisation", men det var han en stærk modstander af. Helt tilbage i 1960 var han blevet valgt til SSW-formand, blandt andet fordi han ville arbejde for, at SSW skulle ud af SSF's skygge og agere som et selvstændigt parti. Sådan så han fortsat på det.

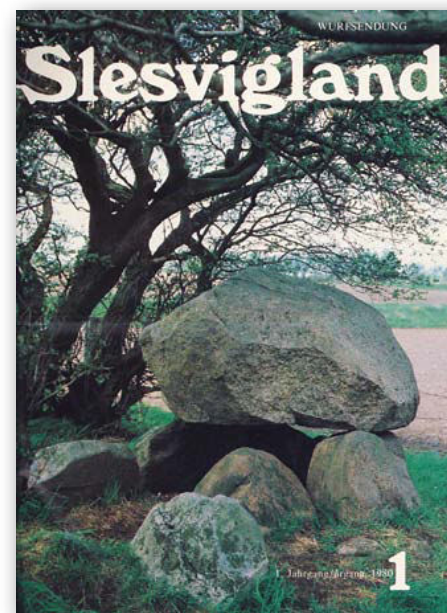
Hans argumenter var både teoretiske og tekniske, men han fortsatte med at forklare om samarbejdet mellem foreningerne, at det ville være langt bedre og mere effektivt at bevare den eksisterende organisationsstruktur.⁴⁶ "Vi bør have flere organisationer, der hver løser deres særlige opgave, og den øverste myndighed for organisationen er ansvarlig for den opgave, der skal løses."⁴⁷ Det selvfølgelige samarbejde og den gensidige orientering foregik i Samrådet, og det var også her, at mulige besparelser blev drøftet og brugbare løsninger aftalt.

Sammenfattende kan det konstateres, at Meyer bakkede op om Samrådet som koordinerende og rådgivende organ inden for mindretallet. I starten var han noget kritisk over for rådets arbejde, men han udviklede sig til at blive en ægte tilhænger af rådet og den måde, samarbejdet

mellem organisationerne fungerede på. Det var i hvert fald langt bedre, end hvis alle organisationerne blev samlet i én organisation, der var ledet af SSF.

Forholdet til flertalsbefolkningen

Karl Otto Meyer skrev også en række ledere om sit syn på det tyske flertalssamfund, især i den første halvdel af 1980'erne. Et eksempel på det var den polemik, der opstod i forbindelse med, at tidsskriftet *Slesvigland* begyndte at udkomme fra 1980.⁴⁸ Det var et tidsskrift, som havde lederen af den danske skole i Bredsted, Sigfred Andresen, som chefredaktør, og den dansk-nationale fabrikant, Traugott Møller, som økonomisk bagmand. *Slesvigland* udgav letlæste artikler om Sydslesvigs fortid på både dansk og tysk, og det medførte et ramaskrig fra grænsetysk side, dengang de første numre udkom. Mange tysksindede opfattede nemlig artiklerne i tidsskriftet som danske propagandahistorier. Meyer havde som Flensborg Avis' chefredaktør været med helt fra starten, da Traugott Møller i 1977-78 kom med de første ideer til tidsskriftet, men da det første nummer var på gaden, var han ude af projektet.

Forsiden af det første nummer af *Slesvigland*, som skabte så meget røre. Billedkilde: ADCB Digitalisering af *Slesvigland*, 1980, nr. 1, s. 1.

I sin første leder om *Slesvigland* beskrev han den kraftige modstand, tidsskriftet havde vakt fra tysk side, fordi det første nummer af tidsskriftet var sendt ud med posten til alle adresser i Sydslesvig.⁴⁹ Han kunne ikke forstå, at det havde skabt så stort postyr og så kraftig kritik fra tysk side, og han kommenterede, at "hvis det skulle føre til nationalpolitiske modsætninger, vil vi beklage det." Det interessante er, at han havde været med i hele idéudviklingsfasen, og han vidste udmærket, at Traugott Møller havde en nationalpolitisk målsætning med at finansiere det husstandsomdelte tidsskrift. Han delte grundlæggende denne målsætning, og han havde da også flere gange skrevet til de øvrige deltagere i projektet, at han forventede stærke tyske reaktioner, når *Slesvigland* blev udsendt. Men det tog han med sindsro.

I den næste leder om *Slesvigland* tog han livtag med formanden for "Grenzfriedensbund", Artur Thomsen, der havde vendt sig stærkt imod *Slesviglands* erklærede målsætning om at ville styrke en slesvigsk identitet.⁵⁰ Det opfattede Thomsen blot som en "station på vejen fra det tyske til det danske." Det, mente Meyer, var noget sludder, og han stemplede den socialdemokratiske Thomsen som en mand, der gik de nationalkonservative tyskeres ærinde. I en anden artikel gik han imod dr. Werner Schmidt, der var tidligere statssekretær og nu formand for Schleswig-Holsteinischer Heimatbund – det slesvig-holstenske hjemstavnsforbund, SHHB.⁵¹ Schmidt havde i månedsskriftet *SCHLESWIG-HOLSTEIN* udtalt sig stærkt kritisk over for *Slesvigland*, og han tvivlede på, at man fra dansk side ville acceptere, at der blev udgivet et lignende tysk-betalt tidsskrift i Sønderjylland. Til det svarede Meyer polemisk: "Intet problem".

I løbet af de følgende år skrev han adskillige ledere om *Slesvigland* og især om den kritik, der blev rettet imod tidsskriftet. Lederne bar tydeligt præg af, at han godtede sig over den stribe af protester, der kom fra Artur Thomsen, Werner Schmidt og andre tyske grænsepolitikere, fordi det netop afslørede, at den tyske nationalisme lå gemt lige under overfladen.

Meyer skrev også andre artikler i 1980-81 om Artur Thomsens forsøg på at føre grænsepolitik.⁵² Han var meget kritisk over for Thomsen, fordi denne nok talte om forsoning og samarbejde, men samtidig forsøgte at bekæmpe det danske i Sydslesvig. Uden at nævne det direkte opfattede Meyer tydeligvis Thomsen og Grenzfriedensbund som en tysk ulv i fåreklæder, der på overfladen havde smukke hensigter, men som reelt arbejdede imod det danske mindretal.

Derimod var det lettere at aflæse og advare imod de borgerlige tyske grænseorganisationer og grænsepolitikere. Det vigtigste eksempel var det nationalkonservative SHHB, som hvert år afholdt de såkaldte Slesvig-Holsten-dage. Det var gjort i mange år, men i 1978 blev SSF for første gang opfordret til at deltage. Det blev afslået uden større diskussion. SHHB's formand var som nævnt dr. Werner Schmidt, og han havde Meyer ikke noget godt at sige om. Meyer skrev blandt andet en artikel med overskriften "Slesvig-Holstenismen", hvor han på det kraftigste afviste SHHB's henvendelser til SSF om "at sende repræsentanter til et kuratorium, der skal arbejde med programmet for Slesvig-Holsten-dagen 1979."⁵³ I invitationen var der henvist til "den europæiske ånd og det væsentlige i, at der kommer et sådant samarbejde i gang mellem danskere og tyskere m.h.t. Slesvig-Holsten-dagen." Det fik Meyer op i det røde felt, fordi Werner Schmidt, der havde underskrevet henvendelsen, også havde sendt et brev ud til medlemmerne af SHHB, hvori han advarede imod risikoen for, at SSW kunne blive tungen på vægtskålen i Landdagen i Kiel og dermed bestemme, hvem der skulle danne regering.⁵⁴ Derfor opfordrede Schmidt til at stemme på de tyske partier ved landdagsvalget. "Dette standpunkt må han da gerne indtage, men han må da også forstå, at danske sydslesvigere og nationale frisere aldrig vil deltage i Slesvig-Holsten-dagen."

Året efter argumenterede Meyer igen imod, at det danske og frisiske mindretal skulle deltage i Slesvig-Holsten-dagen.⁵⁵ Det blev forklaret, at SSF's formand, Ernst Vollertsen, havde afvist invitationen, fordi formålet med dagen var at "fremme slesvig-holstensk kultur, tysk kultur og tysk sprog og fremme den slesvig-holstenske tanke." Meyer havde fuld forståelse for dette formål, men "lige så selvfølgelig er det så også, at Sydslesvigsk Forening, det vil sige de danske sydslesvigere og de nationale frisere, intet har at gøre ved et sådant arrangement." For, som han skrev i en artikel et halvt år senere, "Slesvig-Holsten-dagene skal bruges til at fæstne og styrke den slesvig-holstenske bevidsthed i landets bevidsthed. Det er ikke vor målsætning. Vi vil fremme den danske bevidsthed og den frisiske."⁵⁶ Hovedpointen i denne lederartikel var, at man skulle erkende, der var forskel mellem de nationale befolkningsgrupper i Slesvig-Holsten, for kulturelle og nationale forskelle skulle ikke udjævnes – "de skal i stedet komme klart frem!" Derfor havde danskerne og frisere deres årsmøder, mens slesvig-holstenerne havde Slesvig-Holsten-dagene.⁵⁷

Et sidste eksempel på, at Meyer gik i clinch med den borgerlige grænseorganisation SHHB er fra oktober 1984. På SHHB's årsmøde var det

blevet foreslået, at sangen "Schleswig-Holstein meerumschlungen" skulle have status som officiel nationalsang i Slesvig-Holsten.⁵⁸ Sangen blev brugt af den slesvig-holstenske oprørsbevægelse i midten af 1800-tallet, og derfor var det ifølge Meyer "en provokation over for den danske folkedel i Sydslesvig; de kan ikke andet end så ufred." Han sammenlignede sangen med den tyske nationalsang, hvor det berygtede vers "Deutschland, Deutschland über alles" var blevet forbudt, fordi det var for belastet. Sådan var det efter hans mening med hele "Schleswig-Holstein meerumschlungen".

SHHB's forslag om at benytte denne sang som Slesvig-Holstens nationalsang var vand på Meyers mølle, fordi det også her blev demonstreret, at der fortsat var liv i den tyske nationalisme i Slesvig-Holsten. Fra dansk side skulle man være sig for at gå med på parolen om national afspænding og samarbejde, fordi der fortsat var store forskelle mellem slesvig-holstenerne og danskere i Sydslesvig, og et unaturligt og skævt samarbejde var til skade for det danske og det frisiske mindretal.

I begyndelsen af 1980'erne udtrykte en stigende del inden for mindretallet imidlertid ønske om, at man skulle åbne sig og søge samarbejde med flertalsbefolkningen. Mange i mindretallet var født efter krigen og havde kun oplevet efterkrigstidens relativt gode relationer mellem mindretal og flertal, mens mange andre havde en tysk baggrund, ligesom antallet af nationalt delte ægteskaber var stort. Derfor opstod der en stigende intern modstand imod Meyer og de andre danske mindretalslederes hårde retorik imod de tyske organisationer, herunder deres uvilje mod at deltage i fælles dansk-tyske arrangementer og mindededage.

Sammenfatning

Karl Otto Meyer brugte sine lederartikler meget aktivt til at formidle sine holdninger omkring en lang række forskellige emner. Lederne blev således hans vigtigste kanal til at komme bredt ud med sine meninger, og mange steder i Sydslesvig og i Danmark blev hans ledere nærmest opfattet som det danske mindretals officielle holdning. Det skabte naturligvis utilfredshed blandt lederne af de øvrige sydslesviske foreninger, især blandt lederne i SSF.

Et af de helt afgørende temaer i lederartiklerne var hans syn på det danske mindretal i Sydslesvig. Han skrev løbende om forholdet mellem sprog og identitet og om mindretallets åbenhed eller lukkethed. Han var en stærk opinionsdanner, og hans syn på, hvilke rettigheder og

pligter der var forbundet med at være en del af mindretallet, var meget bestemmende i den lange periode, hvor han skrev sine lederartikler. I lederne forholdt han sig også til, hvordan mindretallet var organiseret, og hvordan forholdet mellem foreningerne udviklede sig. Her var det imidlertid ofte svært - for ikke at sige umuligt - at gennemskue, hvornår det var chefredaktøren, partiformanden og/eller landdagsmanden, der udtalte sig.

I lederne var han også polemisk i forhold til de tyske grænsepolitikere i Slesvig-Holsten. Han havde en opfattelse af, at den tyske nationalisme stadig lurede lige under overfladen i grænselandet, hvilket man fra dansk-frisisk side burde være meget opmærksom på. Derfor var han også en arg modstander af, at begivenheder som de tyske Slesvig-Holsten-dage og de danske årsmøder blev gjort til fælles nationale arrangementer. Han fandt det tværtimod både godt og naturligt, at der var forskelle mellem de tre kulturer i Sydslesvig.

En mere overordnet opfattelse, som han gav udtryk for gennem alle årene, var, at danskheden var tæt knyttet til demokrati, frihed og tolerance, og at disse værdier gav mindretallet stor styrke. Det var disse værdier, der holdt mindretallet sammen og adskilte det fra den tyske flertalsbefolkning.

KILDER

Utrykte:

Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig (ADCB): P455, arkivæskerne 44-58, 89B I61, protokollen 00.22

Trykte:

Flensborg Avis, lederartikler ved Karl Otto Meyer:
 "Vort sprog" 16.5.1985.
 "Dansk forbehold" 13.5.1985.
 "En provokation" 8.10.1984.
 "Konstrueret modsætning" 29.11.1980.
 "Tagorganisation" 18.9.1980.
 "Intet problem" 10.9.1980.
 "Skarpe toner" 14.8.1980.
 "Klarer sig med tysk" 5.8.1980.
 "Årsmøderne 1980" 10.6.1980.
 "Liv i gemytterne" 3.5.1980.
 "Uheldig formulering" 7.3.1980.
 "Ikke skjule forskelle" 3.3.1980.
 "Samrådet" 9.11.1979.

"Uden os!" 31.10.1979.
 "Slesvig-Holstenismen" 21.4.1979.
 "Konsekvent og tolerant" 31.12.1977.
 "Sprogets betydning" 17.3.1977.
 "Samrådet" 22.11.1974.
 "Lidt om medlemskab" 2.1.1974.
 "Sprog og sindelag" 17.7.1973.
 "Folkevalgt samråd?" 30.11.1972.
 "Hvem skal nu betale?" 19.9.1972.
 "Blandede ægteskaber" 15.12.1971.
 "Det sydslesvigske samråd" 29.11.1971.
 "Lidt om sproget" 4.9.1971.
 "Ud af busken" 31.7.1971.
 "En afskedstale" 9.7.1971.
 "Samarbejdet mellem vore organisationer" 10.6.1971.
 "Årsmøderne 1971. Kravet om debat" 8.6.1971.
 "Årsmøderne 1969" 3.6.1969.
 "Om at tælle" 9.7.1968.
 "Årsmødet - et godt eksempel" 5.6.1967.
 "Sydslesvig ikke med" 7.2.1967.

LITTERATUR

Meyer, Karl Otto 2001-2003. *Frihed lighed og grænseland - erindringer*, bind I og II. København: Hernov.
 Nissen, Mogens Rostgaard 2018. *Karl Otto Meyer: Politiker, publicist, polemiker*. Odense: Syddansk Universitetsforlag
 Nissen, Mogens Rostgaard 2016, "Slesvigland", *Sønderjyske Årbøger* 2016, s. 181-207.

Nissen, Mogens Rostgaard 2015. "Det sydslesvigske Samråd I og II", *Flensborg Avis*, 8. og 9.10.2015.
 Weede, Paul m.fl. (red.) 1988. *Karl Otto Meyer og Flensborg Avis*. Flensborg: Flensborg Avis.

NOTER

- 1 Artiklen er baseret på resultaterne fra en biografi om Karl Otto Meyer, der udkom i efteråret 2018. Der trækkes især på kapitlet om hans avisledere.
- 2 ADCB P455, arkivkasserne 44-58.
- 3 P. Weede m.fl. 1988. *Karl Otto Meyer og Flensborg Avis*.
- 4 K.O. Meyer 2001-2003. *Frihed lighed og grænseland - erindringer*, Bind I og II.
- 5 Baseret på lederartiklerne i ADCB P455, arkivkasserne 44-58.
- 6 Flensborg Avis, "Lidt om medlemskab" 2.1.1974; P. Weede m.fl., *Karl Otto Meyer og Flensborg Avis*, 1988, s. 54-55.
- 7 Ibid.
- 8 Flensborg Avis, "Konsekvent og tolerant" 31.12.1977.
- 9 Flensborg Avis, "Årsmødet - et godt eksempel" 5.6.1967; P. Weede m.fl., 1988, s. 20-21.
- 10 Ibid.
- 11 Flensborg Avis, "Årsmøderne 1969" 3.6.1969.

- 12 Ibid.
- 13 Flensborg Avis, "Årsmøderne 1971. Kravet om debat" 8.6.1971.
- 14 Flensborg Avis, "Årsmøderne 1980" 10.6.1980.
- 15 Flensborg Avis, "Sydslesvig ikke med" 7.2.1967.
- 16 Ibid.
- 17 Flensborg Avis, "Om at tælle" 9.7.1968.
- 18 Ibid
- 19 Flensborg Avis, "En afskedstale" 9.7.1971.
- 20 Ibid.
- 21 Flensborg Avis, "Lidt om sproget" 4.9.1971.
- 22 Ibid.
- 23 Flensborg Avis, "Blandede ægteskaber" 15.12.1971; P. Weede m.fl., 1988, s. 34.
- 24 Flensborg Avis, "Sprog og sindelag" 17.7.1973; P. Weede m.fl. 1988, s. 40-41.
- 25 Flensborg Avis, "Sprogets betydning" 17.3.1977; P. Weede m.fl. 1988, s. 88-89.
- 26 Ibid.
- 27 Flensborg Avis, "Uheldig formulering" 7.3.1980; P. Weede m.fl., 1988, s. 110-115.
- 28 Ibid.
- 29 Ibid.
- 30 Flensborg Avis, "Vort sprog" 16.5.1985.
- 31 M.R. Nissen 2015, "Det sydslesvigske Samråd I og II".
- 32 Flensborg Avis, "Samarbejdet mellem vore organisationer" 10.6.1971.
- 33 Flensborg Avis, "Det sydslesvigske samråd" 29.11.1971.
- 34 Flensborg Avis, "Folkevalgt samråd?" 30.11.1972; P. Weede m.fl., 1988, s. 38-39.
- 35 Ibid.
- 36 Ibid.
- 37 M.R. Nissen 2015, "Det sydslesvigske Samråd I og II".
- 38 Flensborg Avis: "Samrådet" 22.11.1974.
- 39 Ibid.
- 40 Flensborg Avis, "Ud af busken" 31.7.1971; "Hvem skal nu betale?" 19.9.1972.
- 41 Flensborg Avis, "Ud af busken" 31.7.1971.
- 42 Flensborg Avis, "Hvem skal nu betale?" 19.9.1972.
- 43 Ibid.
- 44 Flensborg Avis, "Samrådet" 9.11.1979.
- 45 Flensborg Avis, "Tagorganisation" 18.9.1980.
- 46 Ibid.
- 47 Ibid.
- 48 Angående Slesvigland, læs M.R. Nissen 2016: "Slesvigland".
- 49 Flensborg Avis, "Liv i gemytterne" 3.5.1980.
- 50 Flensborg Avis, "Klarer sig med tysk" 5.8.1980.
- 51 Flensborg Avis, "Intet problem" 10.9.1980.
- 52 Flensborg Avis, "Skarpe toner" 14.8.1980; "Konstrueret modsætning" 29.11.1980; "Dansk forbehold" 13.5.1985.
- 53 Flensborg Avis, "Slesvig-Holstenismen" 21.4.1979.
- 54 Ibid.
- 55 Flensborg Avis, "Uden os!" 31.10.1979.
- 56 Flensborg Avis: "Ikke skjule forskelle" 3.3.1980.
- 57 Ibid.
- 58 Flensborg Avis, "En provokation" 8.10.1984.
- 59 Flensborg Avis 19.3.1974, 2.
- 60 Flensborg Avis 7.7.1971, 2 og 7; 8.7.1971, 2 og 9.
- 61 ADCB I61-00.22 1974, 7.

Zusammenfassung

Vier Jahrzehnte lang war Karl-Otto Meyer politischer Leiter der Dänischen Minderheit in Südschleswig. 15 Jahre diente er als Vorsitzender des Südschleswigschen Wählerverbandes, 25 Jahre als Landtagsabgeordneter und 20 Jahre als Chefredakteur bei Flensburg Avis.

Karl Otto Meyers Leitartikel wurden sehr aktiv eingesetzt, um seine Haltungen zu ganz verschiedenen Themen Ausdruck zu geben. Die Leitartikel wurden sein wichtigster Kanal, um seine Meinungen breit zu vermitteln, und vielerorts in Südschleswig und Dänemark bekam man den Eindruck, diese waren die offiziellen Meinungen der dänischen Minderheit. Das führte vor allem in der Führungsebene der SSW zu Unzufriedenheit.

Ein sehr entscheidendes Thema seiner Leitartikel war sein Blick auf die dänische Minderheit in Südschleswig. Er schrieb laufend über die Beziehung von Sprache und Identität sowie den Grad der Offenheit, die in der Minderheit vorherrschte. Er war ein starker Meinungsbilder, und seine Sicht der Dinge, bezüglich der Rechte und Pflichten der Angehörigen der Minderheit war sehr entscheidend. In diesen Artikeln äusserte er sich auch zur Organisation der Minderheit, und wie die Beziehungen zwischen den einzelnen Vereinen war. An dieser Stelle wurde es besonders schwierig- wenn nicht unmöglich- die Meinungen des Chefredakteurs, des Parteivorsitzenden und/oder des Landtagsmitglieds zu unterscheiden.

In seinen Leitartikel behandelte er das Verhältnis zu den deutschen Grenzpolitikern eher polemisch. Seiner Auffassung nach befand sich im Grenzland unter der Oberfläche ein deutscher Nationalismus, den man auf jedenfall von der dänisch-friesischen Seite sehr genau beobachten sollte. Deshalb war er ein grosser Gegner davon, Ereignisse wie die deutschen Schleswig-Holstein-Tage und die dänischen Jahrestreffen zu gemeinsamen Nationaltreffen zu machen. Er fand es dagegen gut und natürlich, dass es im Grenzland diese drei unterschiedlichen Kulturen gab.

Durch die Jahre hindurch vertrat er der Auffassung, dass das Dänentum eng an Demokratie, Freiheit und Toleranz geknüpft war, und dass die Minderheit von diesen Werten sehr profitierte. Diese hielten die Minderheit zusammen und unterschied sie von der deutschen Majoritätsbevölkerung.

Erindringer fra et dansk mindretalsliv

AF ANNEMARIE ERICHSEN

Annemarie Erichsen fra Wees i Sydslesvig fortæller her om sine mange oplevelser som foreningsaktiv inden for det danske mindretal i Sydslesvig. Rundet af en slægt med både danske og tyske sympatier, som det så ofte ses i grænselandet, blev hendes egen opvækst i årene efter 2. Verdenskrig præget af det danske arbejde – en prægning der siden holdt ved. Da hendes egne børn kom i dansk børnehave, blev det starten på et rigt foreningsliv, først som protokolfører for børnehavens forældreråd, men siden som formand for Den slesvigske Kvindeforening. I denne erindringsartikel fortæller hun om sine mange oplevelser som aktivt medlem af det danske mindretal og ikke mindst om Kvindeforeningen, der har været – og fortsat er – en kilde til nye oplevelser og erfaringer.

Min familiemæssige baggrund

Mit navn er Annemarie Erichsen, og jeg er født og opvokset i Flensburg. Min far var fisker, født i Aabenraa og vokset op ved Genner Bugt med de nærmeste naboer i Slibemøllen og maleren Theodor Svensens sommerhus, som senere blev til Grænseforeningens Gennerhus. Familien stammede oprindeligt fra Holmen i Slesvig, men min gren af familien flyttede efter 1864 til Egernførde og derfra med en flok fiskere til Aabenraa i 1880'erne.

Min farfar har både før og efter 1920 engageret sig i hjemmetysk politik, men stod af, da NS-inspirerede folk overtog ledelsen. Han mente i 1920, at det var bedst, at hans børn forblev tyske statsborgere, så syv ud af en børneflokk på ni flyttede til Flensburg: Mine bedsteforældre blev dog selv boende i Gennerstrand og blev danske statsborgere ligesom de to yngste døtre. Af dem, der flyttede sydpå, forblev kun de fire ældste søskende i Flensburg, mens de tre andre flyttede tilbage til Danmark og var i resten af deres liv meget bevidste om deres danskhed. De tilbageblevne Flensborgere søgte én efter én tilslutning til det danske mindretal.

Min mors familie var over slægtled helt tilbage til begyndelsen af 1800-tallet tømrere og bygmestre i Flensburg. Efter 1864 var de ikke decideret medlemmer af det danske mindretal, men min mormor havde en kusine, Emmy Ball Hennings, der har skrevet en række bøger, og i